

Колесник Татьяна Васильевна - кандидат экономических наук, доцент кафедры административного менеджмента и альтернативных источников энергии, Винницкий национальный аграрный университет (г. Винница, ул. Солнечная, 3)
E-mail: sergej.kolesnik@gmail.com
ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-2061-3184>

Стаття надійшла до редакції 17.08.2019 р.

Фахове рецензування: 03.09.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Самборська О. Ю., Колесник Т. В. Оцінка сучасного стану та напрями розвитку об'єднаних територіальних громад в умовах децентралізації. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 96 – 105.

*

УДК 338.436

JEL Classification: Q13; Q56; Q41

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201911105>

Я.В. ГОНТАРУК

Перспективи розвитку енергозабезпечуючих кооперативів на селі

Мета статті - розглянути перспективи створення енергозабезпечуючих кооперативів із надання послуг з переробки соломи на пелети для потреб домогосподарств, а також перспективи реалізації програми розвитку сільськогосподарських енергозабезпечуючих кооперативів.

Методика дослідження. У процесі дослідження використано такі методи, як аналіз і синтез (у процесі дослідження складових державної підтримки сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів), монографічний (аналіз наукових здобутків українських й іноземних учених щодо проблем розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів), абстрактно-логічний аналіз (теоретичні узагальнення та формулювання висновків і пропозицій за результатами проведеного дослідження).

Результати дослідження. Висвітлено проблеми і перспективи розвитку сільськогосподарських енергозабезпечуючих кооперативів та напрями їх розвитку в Україні. Проаналізовано позитивний досвід державної підтримки обслуговуючої кооперації на прикладі «Програми розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2016-2020 роки» Вінницького регіону.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку варіанти інтеграції господарств населення в більш укрупнені господарські форми. Аргументовано пріоритетність розвитку енергозабезпечуючої кооперації в сільському господарстві, спрямованої на посилення енергонезалежності держави та розвитку альтернативних джерел енергії. Обґрунтовано економічну доцільність створення енергозабезпечуючих кооперативів.

Практична значущість. Вмотивовано перспективи створення кооперативів щодо надання послуг з переробки соломи для енергетичних потреб агропідприємств та сільського населення. Вказано перспективи реалізації програми розвитку сільськогосподарських енергозабезпечуючих кооперативів у межах України. Табл.: 5. Рис.: 1. Бібліогр.: 19.

Ключові слова: енергозабезпечуючий кооператив; сільське господарство; сільськогосподарський обслуговуючий кооператив; фермерське господарство; особисте селянське господарство; державна підтримка.

Гонтарук Ярослав Вікторович - викладач кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (м. Вінниця, вул. Пирогова, 3)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-7616-9422>

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформаційних перетворень у сферах економічної, соціальної, суспільної і політичної діяльності важливе значення має кооперативний рух, який можливий у формі різних кооперативних об'єднань і організа-

цій. В аграрному секторі економіки обслуговуючій кооперації належить пріоритетне значення серед інших видів кооперації в Україні, що на сучасному етапі підтримує та сприяє становленню ринкових відносин на селі.

Об'єднуючись в обслуговуючі кооперативи, сільськогосподарські виробники отримують можливість ефективніше працювати

© Я.В. Гонтарук, 2019

за умови взаємної допомоги один одному. При цьому вагомим чинником виступає державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, яка збільшує їхні фінансові можливості для діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти і прикладні питання сільськогосподарської кооперації є предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних учених, серед яких: А.М. Галайко [2], І.В. Гончарук [3], Г.М. Калетнік [7], Р.В. Логоша [9], Ю.О. Лупенко [17, 18], М.Й. Малік [16-18], О.Г. Шпикуляк [16, 19] та ін. Однак ряд питань щодо функціонування та подальшого розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на сьогодні ще залишаються невирішеними.

Мета статті - розглянути перспективи створення енергозабезпечуючих кооперативів із надання послуг з переробки соломи на пелети для потреб домогосподарств, а також перспективи реалізації програми розвитку сільськогосподарських енергозабезпечуючих кооперативів.

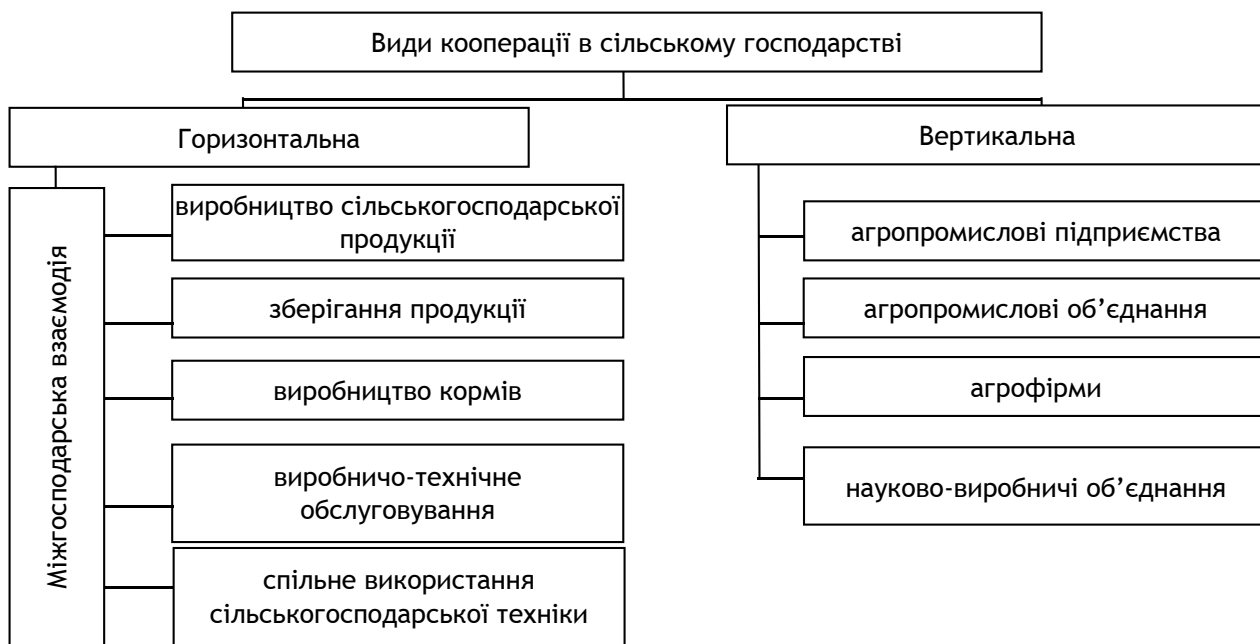
Виклад основних результатів дослідження. Процеси інтеграції й кооперації на

селі нині відбуваються з певними труднощами. Звичайно, Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» створив передумови для становлення і розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України, проте не було передбачено пільгових умов для кооперативного руху [13].

Кооперація в дії сприятиме розвитку вертикальних зв'язків аграрних виробників сільськогосподарської продукції з підгалузями її подальшої переробки.

При проектуванні кооперативів доцільно застосовувати методології інституціоналізму для аналізу структури і розробки комплексних та специфічних індикаторів оцінки стану розвитку підприємництва в аграрному секторі, засад формування й визначення перспективи функціонування підприємств за інституційною структурою їх позиціонування зважаючи на інституційний статус, розміри, соціально-економічні результати тощо [16].

Види діяльності, які кооперативи можуть здійснювати в аграрному секторі економіки, досить різні (рис.).

Види кооперації в аграрному секторі економіки

Джерело: Сформовано автором.

Станом на 1.01.2019 р. загальна кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів становила 1286, що на 264 од. перевищує показник 2014 р. Більшість із зареєстрованих і діючих сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів багатофункціональні, тобто проводять більше одного виду діяльності [1].

Із 95 кооперативів Вінницької області найбільшу частку становлять молочарські - 42, плодоовочеві - 6, з обробітку землі та збирання врожаю - 6, інші - 41. Проте із 95 зареєстрованих кооперативів лише 38 діючих, або 36,1 % від загальної кількості зареєстрованих [10].

Подальший розвиток кооперації на селі можливий за рахунок створення сприятливих умов для розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, які включатимуть: фінансову участь у створенні таких підприємств держави в особі сільських рад, учасників кооперативів та потенційних інвесторів; удосконалення з цього питання законодавства; юридичний супровід та консультативна підтримка майбутніх учасників кооперативів органами місцевої влади (сільські, селищні ради).

Основні завдання розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів наступні:

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, здійснення окремих технологічних операцій, проведення маркетингових досліджень, а також збільшення прибутку від реалізації продукції;

- сприяння формуванню на кооперативних засадах елементів інфраструктури аграрного ринку - агроторгових домів, заготівельних пунктів, оптових продовольчих та овочевих ринків;

- розвиток і підвищення ефективності діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зростання розміру доходів та рівня життя сільських жителів;

- створення додаткових робочих місць у сільській місцевості.

За приклад розвитку обслуговуючої кооперації в сільських територіях варто розглянути прийняту у Вінницькому регіоні «Програму розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва на 2016-2020». Програма спрямована на підтримку та розвиток особистих селянських господарств у регіоні, фермерських господарств та сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, як рівноправних форм господарювання в сільській місцевості в умовах сьогодення, закріплення позитивних тенденцій у їх діяльності. Передбачається подальший розвиток в області інфраструктури аграрного ринку регіону, дорадництва та сільського зеленого туризму [12]. Також слід взяти до уваги напрацювання в межах стратегічного розвитку кооперації та підприємництва в аграрному секторі з урахуванням стратегічних напрямів розвитку кооперації в сільському господарстві [17] та з урахуванням ін-

дикатора оцінки кооперації малих аграрних підприємств, який характеризує аспекти мотивації малих підприємницьких структур до кооперування задля спільного ведення виробничої та обслуговуючої діяльності [18].

Розвиток кооперативів на селі можливо здійснювати для надання послуг з виробництва пелет із соломи шляхом створення енергозабезпечуючих кооперативів.

Позитивний досвід функціонування такого виду кооперації існує в Німеччині, де однією з перших причин, що вплинула на створення енергозабезпечуючого кооперативу, стала відмова великих міських енергетичних компаній, які володіли мережами, провести світло і тепло в сільську місцевість та створити там нові мережі. Тому для забезпечення себе енергією люди почали об'єднуватися в енергозабезпечуючі кооперативи громадян (нім. – *Bürgerenergiegenossenschaften*) та комунальні кооперативи (нім. – *Kommunale Energiegenossenschaften*) створювали свої власні енергетичні мережі [19, с. 92]. На жаль, сьогодні практики такої кооперації в Україні відсутні, проте перспективи обнадійливі, що підтверджує розвиток промислового виробництва пелет в Україні.

Енергозабезпечуючий кооператив здійснює діяльність на ринку, що перебуває у стані природної монополії, та суміжних ринках, тому законом мають бути врегульовані особливості його функціонування.

Наразі правове регулювання у сфері функціонування енергозабезпечуючих кооперативів здійснюється законами «Про кооперацію» та «Про споживчу кооперацію», «Про електроенергетику», «Про тепlopостачання», «Про засади функціонування ринку електричної енергії», «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг». Необхідне прийняття Закону України «Про енергетичну кооперацію», в якому має бути визначено зміст поняття «енергозабезпечуючий кооператив» та його правовий статус, особливості господарської діяльності кооперативу та засоби державного регулювання.

Енергетична стратегія України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» передбачає, що до 2025 р. здебільшого буде завершено реформування енергетичного комплексу України, досягнуто першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності, забез-

печено його інноваційне оновлення та інтеграцію з енергетичним сектором ЄС [6].

Використання вітчизняних науково-технічних і технологічних досягнень із максимальним залученням місцевої складової також сприятиме інноваційному розвитку економіки, науково-освітнього потенціалу,

підвищенню рівня зайнятості населення, зниженню залежності від імпорту ресурсів тощо.

Ключовою кількісною та якісною характеристикою Енергетичної стратегії України слугує структура загального первинного постачання енергії (табл. 1).

1. Структура загального первинного постачання енергії України, %

Джерела первинного постачання енергії	2015 р. (фактично)	2020 р. (прогноз)	2025 р. (прогноз)	2030 р. (прогноз)	2035 р. (прогноз)
Вугілля	30	22	16,1	14,3	12,5
Природний газ	28,9	29,3	31	30,8	30,2
Нафтопродукти	11,6	11,5	9,2	8,2	7,3
Атомна енергія	25,5	29,3	32,2	29,7	25,0
Біомаса, біопаливо та відходи	2,2	4,9	6,9	8,8	11,5
Сонячна та вітрова енергія	0,1	1,2	2,4	5,5	10,4
ГЕС	1,1	1,2	1,1	1,1	1,0
Термальна енергія	0,6	0,6	1,1	1,6	2,1
Усього	100	100	100	100	100
У т.ч. викопні ресурси	96	92	88	83	75
У т.ч. відновлювані ресурси	4	8	12	17	25

Джерело: [6].

Для формування структури загального первинного постачання енергії використовувались економіко-математичні моделі, узагальнені експертні оцінки, а також орієнтовні показники, яких Україна має досягти відповідно до своїх міжнародних зобов'язань у сферах розвитку ВДЕ та зміни клімату [6].

На перспективу, частка сектору електроенергетичної галузі, який використовує тверду біомасу та біогаз як енергоресурс, зростатиме, що зумовлюватиметься як відносною сталістю виробництва (за наявності ресурсної бази), так і тенденцією до формування локальних генеруючих потужностей (див. табл. 1). Перевага віддаватиметься одночасному виробництву теплової та електричної енергії в когенераційних установках і заміщенню вуглеводневих видів палива.

Важливим заходом з реалізації стратегічних цілей у секторі альтернативних джерел енергії стане збільшення використання біомаси у генерації електро- та теплоенергії шляхом:

- стимулювання використання біомаси як палива на підприємствах, де біомаса вважається залишковим продуктом;
- інформування про можливості використання біомаси як палива в індивідуальному тепlopостачанні;

- сприяння створенню конкурентних ринків біомаси [5].

Відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» та Енергетичної стратегії України до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» впровадження енергоефективних, ресурсоощадних технологій, освоєння альтернативних джерел енергії визнається одним зі стратегічних напрямів інноваційної діяльності.

Зокрема, в Енергетичній стратегії України до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» передбачено:

- забезпечення реалізації проектів з децентралізації енергопостачання на місцевому рівні (на основі використання відновлюваної енергетики, «розумних мереж», підвищення енергоефективності);
- створення умов для формування системи з логістичного забезпечення та інфраструктури для збирання біологічної сировини та подальшого її транспортування;
- сприяння розвитку місцевих енергетичних ініціатив, зокрема малого і середнього підприємництва в енергетичній сфері та створення енергозабезпечуючих кооперативів [6].

На сьогодні розвиток сільських територій постає одним із найважливіших завдань для держави. Станом на 1.01.2018 р. в Україні

налічується 883 селищ міського типу та 28 378 сіл. Також створюються порівняно нові форми - об'єднані територіальні громади (у 2017 р. функціонувало 458 од.).

Чисельність населення України впродовж 1990-2017 рр. зменшилася більш як на 9 млн осіб, у тому числі сільського населення - на

понад 3,9 млн осіб. Станом на 1.01.2018 р. чисельність сільського населення становила близько 13 млн осіб [10].

Стосовно інфраструктури, то рівень газифікації сільських населених пунктів залишається недостатнім, адже на сучасному етапі газифіковано лише 14 733 сіл (табл. 2).

2. Рівень газифікації населених пунктів в Україні, 2014-2017 рр.

Показник	2014	2015	2016	2017
Кількість населених пунктів, які мають водопровід:				
міста	456	457	457	397
селища міського типу	775	761	758	570
сільські населені пункти	6312	6225	6292	4709
газифіковані тільки природним та природним і зрідженим газом:				
міста	424	427	429	388
селища міського типу	631	637	646	562
сільські населені пункти	14391	14688	15175	14733
газифіковані тільки зрідженим газом:				
міста	29	28	26	19
селища міського типу	190	186	177	155
сільські населені пункти	12362	11998	11497	9981

Джерело: [10].

Газифікація сіл досить дороговартісна. Проте існує альтернативний шлях - створення енергозабезпечуючих кооперативів для виробництва пелет із соломи. Паливом можуть стати відходи від вирощування зернових та олійних культур.

На сьогодні ефективно використовують солому в котельнях підприємства в сусідній Польщі. Варто зазначити, що введені у країні в експлуатацію (фірмою «BIOS-BUD» Spzо.о.) котли центрального опалення, які обігріваються солом'яною біомасою, досягають 80% ефективності [11].

Згідно зі статистичними даними, рівень надмірного виробництва соломи в Україні, яку можна використовувати в енергетиці, досягає 32 млн т, що в енергетичному еквіваленті становить 16 млн т кам'яного вугілля. Ці дані доводять, що енергетичне використання соломи може бути стратегічним елементом заміни імпортованих джерел енергії.

Енергетичне використання надмірного виробництва соломи призвело б до зниження імпорту природного газу на 12 млн м³ в рік. Можливе заощадження коштів у масштабах України могло б становити 4 млрд доларів США в рік. До того ж, упровадження діяльності, пов'язаної з виробництвом теплової енергії із соломи, дає можливість використовувати робочу силу, яка зосереджена неподалік від сировинних

джерел, що в результаті може сприяти підвищенню рівня життя сільського населення [11].

Варто наголосити, що заходи, пов'язані з енергетичним використанням соломи, підтримуються коштами, які Європейський Союз виділяє на охорону навколишнього середовища, охорону повітря, а також створення нових професій у межах програм розвитку [11].

В Україні теж існують аналогічні підприємства. Блочно-модульні котельні установки - найважливіший напрям виробництва МПВФ «Енергетик». Повністю автоматизовані водогрійні котельні установки теплопродуктивністю від 0,25 до 12,6 МВт створюються на технологічній основі водогрійних котлів.

Єдиний ресурс, який використовують майже повністю, - це лушпиння соняшнику. Усі заводи з виробництва соняшникової олії за рахунок спалювання лушпиння забезпечують себе тепловою енергією, а два з них навіть виробляють з нього електроенергію і продають її в загальну мережу. На це витрачається чверть або третина лушпиння, тоді як решта гранулюється або брикетується і продається на експорт (додатковий дохід від такого експорту в цілому по Україні - до 20 млн доларів у рік).

Приблизний вихід соломи при вирощуванні окремих видів зернових культур розраховував С. Дегодюк (табл. 3).

3. Вихід соломи та інших післяжнивних решток

Культура	Коефіцієнт перерахунку на солому
Пшениця озима та яра	1,6
Жито озиме та яре	2,0
Ячмінь озимий та ярий	1,3
Овес	1,5
Кукурудза на зерно	1,6
Просо	1,5
Гречка	3,0
Рис	2,0
Соняшник	2,0
Ріпак	2,0
Соя	1,5

Джерело: [5].

Шляхом обрахунків визначено, що у 2017 р. в Україні було вироблено 99 млн т

соломи зернових культур та понад 24,4 млн т соняшnikової соломи (табл. 4).

4. Обсяг виходу соломи в Україні, 2017 р., тис. т

Культура	Обсяг виробництва	Вихід соломи
Культури зернові та зернобобові	61916,7	99066,72
Соняшник	12235,5	24471

Джерело: [10].

Енергетичне використання соломи становить менше одного відсотка, а щодо відходів кукурудзи і соняшнику (крім лушпиння), то тут використання нульове. Таким чином, в енергозалежній Україні не використовується паливний ресурс вартістю 3-4 млрд дол. США.

Станом на 2018 р. 13 645 сіл в Україні залишаються негазифікованими. Вартість газифікації значна і для деяких сільських громад непосильна. Проте створення енергозабезпечуючих кооперативів із виробництва пелет з соломи може стати вирішенням для даних сіл проблеми забезпечення теплом. Солома в сільській місцевості наявна в досить великих кількостях, але вона не зручна для спалювання в пічках і котлах у негазифікованих селах. Створення енергозабезпечуючих кооперативів з переробки соломи в пелети може стати вирішенням цієї проблеми. Вартість однієї лінії з виробництва пелет на даний час становить 1,07 млн грн. На балансі більшості сільських рад перебувають незатребувані приміщення, в яких можна розмістити такі лінії, тобто сама лінія за підтримки громад сіл коштуватиме не більше 1,2 млн грн. Підвезення сировини можна здійснювати транспортом сільськогосподарських підприємств, що функціонують в межах сіл і будуть виступати постачальниками сировини, що дозволить мінімізувати вартість сировини. Ринкова вартість пелет із соломи на сьогодні коливається в межах

2-2,5 тис.грн/т, при створенні кооперативу його члени зможуть отримувати таке паливо за ціною 1,5-1,8 тис. грн за 1 т із мінімальними витратами на доставку. Адаже лінії з виробництва пелет будуть розміщуватися у самих селах. Тобто одне домогосподарство, яке вкладе в створення кооперативу близько 5 тис. грн, може розраховувати на екологічно чисте тверде паливо за ціною максимум 2 тис. грн за 1 т з доставкою.

Проведені дослідження у сфері спалювання сухої соломи довели, що її енергетична ефективність/енергетична цінність від спалювання становить 15 мегаджоулів на 1 кг, тоді як енергетична цінність від спалювання вугілля формується на рівні 25-27 мегаджоулів на 1 кг. У середньому 2 кг соломи дорівнює приблизно 1 кг вугілля за енергоємністю. Солома являє собою джерело теплової енергії, технологія отримання якої вже добре опрацьована, як і технологія використання для спалювання вугілля, дерева, брикету тощо. Отже, 2 т соломи за енергетичною цінністю дорівнюють 1 т вугілля, проте 1 т вугілля нині коштує орієнтовно 7 тис. грн.

Для ефективнішого спалювання солом'яних пелет домогосподарства у сільській місцевості можуть перейти на опалення більш сучасними твердопаливними котлами, ціна на які коливається в межах 15-20 тис. грн, вони дорожчі, ніж газові, але не потребують додаткових вкладень на підведення

газу та повною мірою зможуть напіваавтоматично працювати на солом'яних пелетах.

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть можливість вирішити сільським

городам проблему газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни (табл. 5).

5. Вартість створення енергозабезпечуючих кооперативів

Кількість негазифікованих сіл	13 645
Вартість будівництва однієї лінії	1,2 млн грн
Загальна вартість побудови котелень у негазифікованих селах	16,4 млрд грн
Участь держави в проекті	8,4 млрд грн
Участь сільського населення в негазифікованих селах (понад 7 млн осіб проживають у негазифікованих селах)	8 млрд грн
Фінансова участь із розрахунку на одне домогосподарство (1 750 000 домогосподарств)	4571 грн

Джерело: Розраховано автором.

Надзвичайно актуальне створення енергозабезпечуючих кооперативів у сільських громадах (особливо віддалених сіл), де існують проблеми з постійним енергопостачанням.

Варто зазначити, що управління розвитком енергозабезпечуючих кооперативів має ґрунтуватися на концентрації зусиль і коштів, спрямованих на інноваційний розвиток інституту кооперації як основи розвитку сільських територій.

Висновки. У результаті реалізації програми розвитку енергозабезпечуючих кооперативів в межах України можуть бути досягнуті наступні вигоди:

- зменшуються витрати на технологічні послуги, оскільки вони надаються за ціною, яка не перевищує собівартість;

- забезпечується тривале збереження продукції домогосподарств та збільшується дохід від її реалізації за рахунок використання сезонних коливань цін;

- з'являється можливість додатково залучити сторонні фінансові інвестиції під колективну гарантію членів енергозабезпечуючих кооперативів (інвестори можуть вкладати кошти в кооперативи з метою купівлі надлишків пелет);

- забезпечується сільське населення дешевими пелетами для обігріву приміщень;

- створюються умови для формування великотоварних партій продукції, підвищення її якісних показників;

- створюються нові робочі місця;

- підвищується енергетична незалежність економіки України;

- зростання ВВП;

- забезпечується стійкий розвиток домогосподарств.

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть змогу підвищити ефективність аграрного виробництва завдяки оптимізації витрат товаровиробників на придбання засобів виробництва, здійснювати проведення окремих технологічних операцій, а також збільшити прибутки від реалізації продукції; розширити доступ сільськогосподарських товаровиробників, особливо особистих селянських та фермерських господарств до агросервісних послуг, удосконалити для сільськогосподарських товаровиробників процес реалізації продукції, поліпшити соціальний захист сільського населення, підвищити рівень життя на селі.

Отже, відродження і розвиток українського села, стабільність та соціально-економічний добробут сільського населення неможливі без чітко сформованої стратегії. Одним із стратегічних напрямів розвитку сільських територій мають бути саме сільськогосподарські енергозабезпечуючі кооперативи. Цей напрям розвитку уможливить використання переваг великого товарного виробництва та врахування інтересів сільських товаровиробників, сприяючи відродженню селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва й виробленої ним продукції і, як результат, розвитку сільських територій України.

Створення енергозабезпечуючих кооперативів дасть можливість сільським громадам вирішити проблему дороговартісної газифікації сіл та зменшити енергозалежність країни. Для втілення в життя цього задуму потрібно розробити організаційно-

економічні засади створення таких підприємств, а також відповідну універсальну проектно-кошторисну документацію для будів-

ництва та створення в межах сільських територій ліній з виробництва пелет.

Список бібліографічних посилань

1. В українському АПК налічується 610 працюючих кооперативів. URL : <https://usba.com.ua/v-ukrainskomuapknalicuetsa-610-pracuucih-kooperativiv>.
2. Галайко А. М. Фінансова підтримка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. *Інтелект XXI*. 2018. № 5. С. 28-31.
3. Гончарук І. В. Роль сільськогосподарських кооперативів у забезпеченні сталого розвитку сільських територій Вінницької області. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 8. С. 56-67.
4. Горить солома: життєва ситуація у світлі соціальних теорій. URL : <https://petrimazepa.com/burninggrass.html>.
5. Дегодюк С., Дегодюк Е., Литвінова О., Кириченко А. Стратегія застосування соломих решток для удобрення та енергетичних потреб в Україні. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. 2013. № 17 (1). С. 205-211. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_act_2013_17%281%29_41.
6. Енергетична стратегія України до 2035 року: «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2017 р. № 605-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p>.
7. Калетник Г. М., Гончарук І. В. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації. *Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи: зб. матеріалів наук. конф. І навч.-практ. семінару*. Вінниця, 2015. С. 5 -17.
8. Котельні установки: блочно-модульні водогрійні котельні установи. URL : https://energetik.ua/ua/catalog/kotelni_ustanovki/bmvku/.
9. Логоша Р. В. Стан та перспективи розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в галузі овочівництва. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 9. С. 74-86.
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Польська фірма пропонує використання соломи в якості джерела енергії. URL : <http://www.biowatt.com.ua/novosti/polska-firma-proponuye-vikoristannya-solomi-v-yakosti-dzherela-energiyi/>.
12. Про затвердження Стратегії з енергоефективності та енергозбереження підприємств, установах та організаціях, що належать до сфери управління ДАЗВ, на 2018-2020 роки. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004767-18>.
13. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. № 469/97-ВР; станом на 19 січня 2013 р. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 05.09.2019).
14. Програма розвитку особистих селянських, фермерських господарств, кооперативного руху на селі та дорадництва. URL : <http://www.vin.gov.ua>.
15. Програма розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України на 2013-2020 роки. URL : <http://soorunion.org.ua>.
16. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Інституціональний аналіз розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки: методичний аспект. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 73.
17. Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 50 с.
18. Лупенко Ю. О., Шпикуляк О. Г., Малік М. Й. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність: монографія. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
19. Шпикуляк О. Г., Іванченко В. О. Досвід Німеччини у розвитку енергетичних кооперативів: перспективи для України. *Економіка АПК*. 2018. № 8. С. 92 - 101.

References

1. V ukrainskomu APK nalichuietsia 610 pratsiuuyuchykh kooperatyviv [There are 610 cooperatives in the Ukrainian agro-industrial complex]. (n.d.). *The Ukrainian Stockbreeders Association*. Retrieved from: <https://usba.com.ua/v-ukrainskomuapknalicuetsa-610-pracuucih-kooperativiv> [In Ukrainian].
2. Halaiko, A.M. (2018). Finansova pidtrymka rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv [Financial support for the development of agricultural service cooperatives]. *Intelekt XXI*, 5, pp. 28-31 [In Ukrainian].
3. Honcharuk, I.V. (2017). Rol silskohospodarskykh kooperatyviv u zabezpechenni staloho rozvytku silskykh terytorii Vinnytskoi oblasti [The role of agricultural cooperatives in ensuring the sustainable development of rural areas in Vinnytsia region]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 8, pp. 56-67 [In Ukrainian].
4. Novikov, V. (2017). Horyt soloma: zhyttieva sytuatsiia u svitli sotsialnykh teorii [Straw burns: the life situation in the light of social theories]. *Petrimazepa*. Retrieved from: <https://petrimazepa.com/burninggrass.html> [In Ukrainian].
5. Dehodiuk, S., Dehodiuk, E., Litvinova, O., & Kyrychenko, A. (2013). Stratehiia zastosuvannia solomystykh reshtok dlia udobrennia ta enerhetychnykh potreb v Ukraini [Strategy for the use of straw residues for fertilizers and energy needs in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 17 (1), pp. 205-211 [In Ukrainian].
6. Enerhetychna stratehiia Ukrainy do 2035 roku: "Bezpeka, enerhoefektyvnist, konkurentospromozhnist": Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.08.2017 № 605-r. [Ukraine's energy strategy for 2035: security, energy efficiency, competitiveness: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 18.08.2017, No. 605-p]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-p> [In Ukrainian].
7. Kaletnik, H.M. & Honcharuk, I.V. (2015). Skladovi rozvytku silskykh terytorii ta modeli ahrarnoho pidpriemnytstva i kooperatsii [Components of rural development and models of agricultural entrepreneurship and cooperation]. *Rozvytok maloho i serednoho pidpriemnytstva ta kooperatsii na seli. Problemy ta perspektyvy: zb.materialiv nauk. CONF. I navch.-prakt. seminaru. - Development of small and medium-sized enterprises and rural cooperatives. Problems and prospects: collection of materials scientific conference and teaching practice: workshop*. (pp. 5-17). Vinnytsia [In Ukrainian].
8. Kotelni ustanovky: blochno-modulni vodohriini kotelni ustanovky [Boiler installations: block-modular boiler installations]. *Energetik*. Retrieved from: https://energetik.ua/ua/catalog/kotelni_ustanovki/bmvku/ [In Ukrainian].
9. Lohosha, R.V. (2017). Stan ta perspektyvy rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv v haluzi ovochivnytstva [Status and prospects of development of agricultural service cooperatives in the field of vegetable production]. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky*, 9, pp. 74-86 [In Ukrainian].
10. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
11. Polska firma proponuje vykorystannia solomy v yakosti dzherela enerhii [The Polish firm proposes to use straw as an energy source]. (n.d.). *Biowatt*. Retrieved from: <http://www.biowatt.com.ua/novosti/polska-firma-proponuye-vikoristannya-solomi-v-yakosti-dzherela-energiyi/> [In Ukrainian].
12. Pro zatverdzhennia Stratehii z enerhoefektyvnosti ta enerhozberzhennia na pidpriemstvakh, ustanovakh ta orhanizatsiakh, shcho nalezhat do sfery upravlinnia DAZV na 2018-2020 roky [On the approval of the energy efficiency and energy saving strategy at the enterprises, institutions and organizations belonging to the field of management of SASP for 2018-2020]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0004767-18> [In Ukrainian].

13. Pro silskohospodarsku kooperatsiiu: Zakon Ukrainy vid 17 lypnia 1997 r. № 469/97-VR [On agricultural cooperation: Law of Ukraine dated 17.07.1997, No. 469/97-BP]. *Zakon Rada*. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/469/97-%D0%B2%D1%80> [In Ukrainian].
14. Prohrama rozvytku osobystykh selianskykh, fermerskykh hospodarstv, kooperatyvnoho rukhu na seli ta doradnytstva [Program for the development of personal peasant, farms, cooperative movement in the countryside and advisory services]. *Official website of Vinnytsia Regional State Administration*. Retrieved from: <http://www.vin.gov.ua> [In Ukrainian].
15. Prohrama rozvytku silskohospodarskykh obsluhovuiuchykh kooperatyviv Ukrainy na 2013-2020 roky [Development program of agricultural service cooperatives of Ukraine for 2013-2020]. (n.d.). *Soorunion*. Retrieved from: <http://soorunion.org.ua> [In Ukrainian].
16. Shpykuliak, O.H. & Malik, M.Y. (2019). Instytucjonalnyi analiz rozvytku pidpryyemnyctva v agrarnomu sektori ekonomiky: metodychnyi aspekt [Institutional analysis of entrepreneurship development in agricultural sector of economy: methodical aspect]. *Ekonomika APK*, 6, p. 73 [In Ukrainian].
17. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Y., & Zaiats, V.M. (2013). *Strategichni napryamy rozvytku pidpryyemnyctva i kooperaciyi v silskomu gospodarstvi na period do 2020 roku [Strategic directions for the development of entrepreneurship and cooperation in agriculture for the period up to 2020]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
18. Lupenko, Yu.O., Shpykuliak, O.H., & Malik, M.Y. (2017). *Rozvytok malykh agrarnykh pidpryyemstv u rynkovomu instytutsijnomu seredovyshhi: indykatory ta efektyvnist: monografiya [Development of small agricultural enterprises in a market institutional environment: indicators and efficiency: monograph]*. Kyiv: NNTs "IAE" [In Ukrainian].
19. Shpykuliak, O.H. & Ivanchenko, V.O. (2018). Dosvid Nimechchyny u rozvytku energetychnykh kooperatyviv: perspektyvy dlya Ukrainy [German experience in the development of energy cooperatives: prospects for Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, p. 92 [In Ukrainian].

Hontaruk Ya.V. Prospects for development of energy cooperatives in the countryside

The purpose of the article is outline prospects of creating energy cooperatives to provide processing straw into pellets for household needs, as well as to highlight prospects for implementing a program of agricultural energy cooperative developments.

Research methods. In the research process were used such methods as analysis and synthesis (for research components of state support of agricultural service cooperatives (ASC)), monographic method (for analysis of scientific achievements of Ukrainian and foreign scientists on problems of ASC development), abstract and logical (for theoretical generalizations and formulation of conclusions and proposals on conducted research).

Research results. Problems and prospects of development of agricultural energy cooperatives and directions of their state support in Ukraine were investigated. Positive experience of state support of service cooperation on an example of "Program of development of personal peasant, farms, cooperative movement in the countryside and advisory services for 2016-2020" of Vinnytsia region was considered.

Elements of scientific novelty. Options for integrating households into more integrated economic forms were further developed. Priority of the development of energy cooperation in agriculture aimed at improving the state's energy independence and development of alternative energy sources was justified. Economic feasibility of establishing energy cooperatives was substantiated.

Practical significance. Prospects for the creation of cooperatives for the provision of services for straw processing for the energy needs of agribusinesses and rural people were defined. Prospects for the implementation of development program of agricultural energy cooperatives within Ukraine were highlighted. *Tabl.: 5. Figs.: 1. Refs.: 19.*

Keywords: energy cooperative; agriculture; agricultural service cooperative; farm; personal peasant farm; state support.

Hontaruk Yaroslav Viktorovych - lecturer of the agrarian management department, Vinnytsia National Agrarian University (3, Pyrohova st., Vinnytsya)

Email: e050122015@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-7616-9422>

Гонтарук Я.В. Перспективы развития энергообеспечивающих кооперативов на селе

Цель статьи - рассмотреть перспективы создания энергообеспечивающих кооперативов относительно оказания услуг по переработке соломы на пеллеты для нужд домохозяйств, а также перспективы реализации программы развития сельскохозяйственных энергообеспечивающих кооперативов.

Методика исследования. В процессе исследования использованы такие методы, как анализ и синтез (при исследовании составляющих государственной поддержки сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов), монографический (анализ научных достижений украинских и зарубежных ученых по проблемам развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов), абстрактно-логический анализ (теоретические обобщения и формулирование выводов и предложений по результатам проведенного исследования).

Результаты исследования. Освещены проблемы и перспективы развития сельскохозяйственных энергообеспечивающих кооперативов и направления их развития в Украине. Проанализирован положительный опыт государственной под-

держки обслуговуючої кооперації на прикладі «Програми розвитку личних крест'янських, фермерських господарств, кооперативного руху в селі та консультування на 2016-2020 роки» Вінницького регіону.

Елементи наукової новизни. Отримали подальше розвиток варіанти інтеграції господарств населення в більш укрупнені господарські форми. Аргументовано пріоритетність розвитку енергоснабжаючої кооперації в сільському господарстві, направленої на посилення енергонеадекватності держави та розвитку альтернативних джерел енергії. Обґрунтована економічна доцільність створення енергообслуговуючих кооперативів.

Практична значимість. Мотивовані перспективи створення кооперативів відносно надання послуг по переробці соломи для енергетичних потреб агропідприємств та сільського населення. Вказано перспективи реалізації програми розвитку сільськогосподарських енергообслуговуючих кооперативів в межах України. Табл.: 5. Илл.: 1. Библиогр.: 19.

Ключові слова: енергообслуговуючий кооператив; сільське господарство; сільськогосподарський обслуговуючий кооператив; фермерське господарство; особисте крест'янське господарство; державна підтримка.

Гонтарук Ярослав Вікторович - викладач кафедри аграрного менеджменту, Вінницький національний аграрний університет (г. Вінниця, ул. Пирогова, 3)

E-mail: e050122015@gmail.com

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0002-7616-9422>

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019 р.

Фахове рецензування: 25.10.2019 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Гонтарук Я.В. Перспективи розвитку енергозабезпечуючих кооперативів на селі. *Економіка АПК*. 2019. № 11. С. 105 – 114.

* * *

Новини АПК

У січні-вересні 2019 року оборот торгівлі агропродукцією між Україною та ЄС сягнув рекордних 7,5 млрд дол. США - Микола Пугачов

У січні-вересні 2019 р. оборот торгівлі сільськогосподарськими товарами між Україною та Європейським Союзом збільшився проти минулорічних показників за відповідний період на 23% і сягнув рекордного показника 7,5 млрд дол. США, повідомив заступник директора Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», член-кореспондент НААН Микола Пугачов.

Він зазначив, що позитивне сальдо склало 3,2 млрд дол. США.

Найбільшими торговельними партнерами для України в ЄС залишаються сім країн - Нідерланди, Польща, Німеччина, Іспанія, Італія, Франція та Бельгія.

На помітне місце в рейтингу претендує Бельгія, з якою у порівнянні з аналогічним періодом минулого року обсяги взаємної торгівлі України аграрною продукцією збільшились на 19% - до 401 млн дол. США, зазначив експерт.

Сукупна частка цих семи країн становить близько 4/5 обороту взаємної торгівлі сільськогосподарськими товарами. Очевидно, потенціал у цій сфері щодо решти країн для України далеко не вичерпаний, наголосив Микола Пугачов.

За його словами, основні обсяги поставок до Європи Україна забезпечує за рахунок зернових та олійних культур, а також соняшникової олії і макухи.

За даними на середину жовтня, у 2019 р. вітчизняні експортери вже повністю використали безмитні експортні квоти на поставки до Європейського Союзу меду (основна і додаткова), цукру, ячмінної крупи і борошна, обробленого крохмалю, консервованих томатів, яблучного і виноградного соків, кукурудзи (основна і додаткова), пшениці, м'яса птиці та вершкового масла.

Як і в попередні роки, значна частка квот залишається з нульовим або незначним відсотком використання. А це означає, що вітчизняні виробники агропродовольчої продукції не готові повною мірою реалізувати свій експортний потенціал на європейському ринку, зауважив експерт.

Загалом, при збереженні існуючих тенденцій Україна за результатами повного 2019 року встановить новий рекорд в аграрному експорті до Євросоюзу, спрогнозував Микола Пугачов.

Прес-служба ННЦ «Інститут аграрної економіки»